

Серія “ГОЛОСИ ЄВРОПИ”

ФРАНЦІЯ

Guy de MAUPASSANT

**FORT COMME
LA MORT**

Гі де МОПАССАН

СИЛЬНА ЯК СМЕРТЬ

Роман

*Переклад з французької
Валер'яна ПІДМОГИЛЬНОГО*

КИЇВ • ЗНАННЯ

ЧАСТИНА ПЕРША

I

Світло падало в простору майстерню крізь відчинене у стелі вікно. Це був широкий чотирикутник блискучого, синявого саява, ясний отвір у безкрайню далечінь блакиті, де прудко линули птахи.

Проникнувши у високу, сувору й задрапіровану кімнату, радісне небесне проміння блякло, ніжнішало, засинало на тканинах, зникало в портъерах, ледве освітлюючи темні кутки, де тільки позолочені рами виблискували огнями. Тиша і сон, здавалось, оселилися всередині, тиша, властива приміщенню художника, де людина щось творить. У цих стінах, де витає думка, де вона кипить, виснажується в шалених зусиллях, усе здається стомленим, пригніченим, як тільки ця думка заспокоюється. Усе здається мертвим після цих криз життя, і все спочиває — меблі, тканини, великі недокінчені постаті знаменитих людей на полотнах, немовби все приміщення перейнялося втомою господаря, немовби воно страждало з ним, беручи участь у поновлюваній щодня боротьбі. Невиразний дурманний запах фарби, скипидару й тютюну наповнював кімнату, просочуючи крісла та килими, і ніщо не порушувало в ній глибокої тиші, крім жвавих, коротких криків ластівок, що літали над відчиненим вікном, та протяжного, невиразного гомону Парижа, ледве чутного над дахами. Ніщо не порушувало спокою, тільки хмаринки синюватого диму одна по одній здіймались до стелі за кожним спалахом сигарети, що її

поволі, не випускаючи з рота, курив Олів'є Бертен, лежачи на дивані.

Втупивши погляд у далечінь, він шукав сюжету для нової картини. Над чим він буде працювати? Про це він нічого не знав. До того ж він був нерішучим, невпевненим у собі митцем, і його нерішуче натхнення невпинно вагалось між різноманітними проявами мистецтва. Багатий, ушлюблений, він на схилі свого життя, пізнавши всі почесті, лишився людиною, що не знала ще твердо, до якого ідеалу простувала. Він був прихильником римської школи, захисником її традицій і відтворював, як і більшість до нього, великі історичні події, а потім, модернізуючи свої прагнення, почав малювати живих людей, лишившись, проте, вірним класичним зразкам. Розумний і захоплений своєю справою, упертий працівник і мрійник, закоханий у своє мистецтво, яке він чудово розумів, Бертен досяг, завдяки витонченості свого розуму, високого рівня виконання й великої майстерності, що була породжена частково його шуканнями та спробами працювати в різних жанрах. Можливо також, що несподіване визнання світом його вишуканих, витончених, бездоганних творів вплинуло на його вдачу, не дозволивши йому стати таким, яким він міг бути за інших обставин. З часу тріумфального дебюту бажання подобатись ніколи не залишало його, хоч він цього й не помічав, змінювало потай його шляхи й знесилювало переконання. Це бажання подобатись, до речі, виявлялось у нього в найрізноманітніших формах і дуже сприяло його славі.

Вишуканість його манер, всі звички його життя, турботи про свою зовнішність, давня репутація сильної та вправної людини, фехтувальника й верхівця надавали його всезростаючій славі ще більшої популярності. Після "Клеопатри" — першого полотна, що прославило його в свій час, Париж раптом у нього закохався, визнав його та привітав, і він зненацька став одним з тих блискучих світових художників, яких можна зустріти на прогулянці в лісі¹, про яких сперечаються

¹ Ліс — мається на увазі Булонський ліс, який розташований між Парижем і річкою Булонь. (Тут і далі — прим. авт.)

салони і яких ще змолоду приймають в інститут¹. Він увійшов у світ слави переможцем, визнаним цілим містом.

Так, голублячи та пестячи, вела його доля до наближення старості. Отож, під впливом чудового дня, подих якого доносився з вулиці, він шукав поетичного сюжету. Трохи обважнілий від сигарети й сніданку, він мріяв, втупивши погляд у простір, креслячи в блакиті мінливі постаті граціозних жінок на лісовій стежці або на тротуарах міста, закоханих жінок на березі річки — всі ті любовні фантазії, що тишили його думку. Мінливі образи вимальовувались на небі, неясні й рухливі в його барвистих галюцинаціях, а ластівки, розрізаючи простір невпинним польотом, подібним до польоту стріл, немовби хотіли стерти ці образи, перекреслюючи їх помахами крил.

Він нічого не знаходив. Усі постаті, що виникали, нагадували щось ним уже створене, всі жінки, які з'являлись, були доньками чи сестрами тих, кого породила його артистична фантазія, і страх, ще невиразний, але ось уже цілий рік невідступний, страх перед тим, що він вичерпався, замкнув коло своїх сюжетів, витратив своє натхнення, цей страх ставав дедалі виразнішим у цьому огляді, у неспроможності мріяти про нове й знаходити невідоме.

Він мляво підвівся, щоб подивитись, чи не знайдеться в його папках серед залишених ескізів чогось такого, що збудить у нього якусь ідею.

Пихкаючи димом, він почав перегортати ескізи й малюнки, які ховав під замком у великій старовинній шафі; але це марне шукання швидко набридло йому, і він з гнітючим почуттям на серці кинув сигарету, засвистів модну вуличну пісеньку і, нагнувшись, взяв з-під стільця важкі гантелі.

Відхиливши другою рукою завіску, що закривала дзеркало, яким він контролював точність поз, перевіряв правильність зображення, він став проти нього й почав жонглювати, не зводячи з себе погляду.

У майстернях він уславився своєю силою, а у вишуканому товаристві красою. Тепер літа гнітили його й обтяжували. Ви-

¹ Інститут Франції, що об'єднує 5 академій (французьку, художньої літератури, моральних і політичних наук, природничих наук і мистецтва).

сокий, кремезний, широкогрудий, він мав уже черевце, як старий борець, дарма що вправлявся щодня шпагою і їздив верхи. Голова його ще зберігала свою колишню, хоч уже трохи змарнілу красу. Сиве волосся, шорстке й коротке, оживляло його чорні очі під густими сивими бровами. Пишні вуса, вуса старого солдата, лишились майже чорними, надаючи його обличчю характеру виключної енергії та гордощів.

Стоячи перед дзеркалом і тримаючи в мускулястих руках гантелі, він робив ними різні вправи і вдоволенням поглядом стежив за спокійним і могутнім напруженням м'язів.

Раптом у дзеркалі, де відбивалась уся його майстерня, він побачив, як заворушилась порт'єра, потім з'явилась жіноча голівка, тільки голівка, яка розглядала кімнату.

Голос позад нього спитав:

— Ви тут?

Він відповів:

— Тут, — і обернувся. Потім, кинувши гантелі на килим, швидко підбіг до дверей, намагаючись показати легкість своїх рухів.

Увійшла жінка в світлій сукні і, привітавшись, сказала:

— Ви займаєтесь спортом?

— Еге ж, — відповів він, — я пишався тут, як павич, а мене й спіймали на злочині.

Вона засміялась і пояснила:

— Вашого консьєржа на місці не було, та я знаю, що ви завжди в цей час самі, і зайшла без попередження.

Він дивився на неї.

— Чорт забори! Яка ви чарівна! Як чудово!

— Атож, у мене сукня пошита з тонким смаком. Гарна, як по-вашому?

— Чарівна, дуже чарівна. Треба сказати, що зараз добре розуміються на тонкощах туалету.

Він ходив круг неї, гладив рукою матерію, змінював кінчиками пальців стрій зборів, бо ж знався на уборах, як кравець; адже все своє життя він віддавав свою думку митця й фізичну силу, щоб відтворювати тонкими пензлями мінливі й вишукані моди, щоб виявити жіночу грацію, замкнену й полонену в панцирі оксамиту та шовку чи під снігом мережив.